

'WIJ HEBBEN ER DE MENSEN NIET VOOR'

het veraf wonende, niet zo talrijke Nederlandse volk onmogelijk ter beschikking kon stellen, evenmin als de betrekkelijk kleine, in Indië aanwezige Nederlandse groep. Een van diegenen die deze problematiek helder beseften, was dr. P. J. A. Idenburg die de lezer in hoofdstuk 1 tegenkwam als directeur van het kabinet van de gouverneur-generaal. 'Wij nemen wat het analfabetisme betreft', schreef hij in '40 in een lange nota voor de gouverneur-generaal welke hij in zijn toenmalige functie van directeur van het departement van onderwijs en eredienst had opgesteld,

'in het Zuiden en Zuid-Oosten van Azië een beschamende uitzonderingspositie in . . . In de ogen der inheemsen is het onderwijs de barometer voor ons koloniaal bewind . . . De regering stelt . . . dat Indië nog niet rijp is voor een meer zelfstandige staatkundige structuur, maar dat de politiek der regering er op is gericht de voorwaarden voor dit rijpingsproces te scheppen en te bevorderen.

Dit laatste nu is slechts betrekkelijk juist; juist, voorzover het geldt de innerlijke doelstelling van de Indische en Nederlandse regering; doch hieraan zou moeten worden toegevoegd de erkenning (en deze wordt feitelijk bij iedere begroting gegeven) dat ons de middelen ontbreken om krachtig en in een snel tempo de voor onze doelstelling vereiste activeringspolitiek te voeren. Wij doen ons best op het gebied van volkseconomie, onderwijs, volksgezondheid en verkeer, maar telkens stuiten wij weer op financiële onmacht . . . Alleen al onze schulden, pensioenen, defensie en de verzekering der inwendige veiligheid kosten zoveel dat wij onmogelijk een intensieve activeringspolitiek kunnen voeren. Wij hebben er eenvoudig de mensen en het kapitaal niet voor.¹

In breder historisch verband beschouwd, betekende die erkenning dat het Nederlands koloniaal bewind zijn tijd had gehad; het was, Idenburg had dat scherp gezien, al zijn inspanningen ten spijt, niet bij machte zijn eigen politieke doelstellingen in een voldoende tempo te realiseren.

¹ Nota, 27 febr. 1940, van P. J. A. Idenburg aan van Starckenborgh in van der Wal: *Onderwijsbeleid*, p. 660, 664, 672.